

també a l'anglo-saxó i a l'escandinau, queda descartat que hi hagués estat en gòtic, i justament ja hem vist que la forma singular que té *gritar* en castellà i portuguès exigiria que allà fos un germanisme autòcton i independent de França i de Catalunya.

Ja Grammont va subratllar l'efecte onomatopèic del tipus romànic *CRI(T)ARE i del germ. dial. *KRĪTAN, i aquesta és la part que roman sòlida en el seu treball. Ell mateix i Holthausen posaven de relleu l'existència d'un altre grup sinònim, no menys onomatopèic, en les llengües indoeuropees, amb la forma bàsica KRIK-: grec ἔκριον 'jo vaig cridar', lituà *kriksėti*, i el tipus pre-germànic KRIK- que, amb la mutació consonàntica, esdevingué esc. ant. *brikta* «pousser des cris aigus», a-al. ant. *hreizig* 'AGRO'; mot especialment arrelat i descabdellat en eslau, on *krikū* és ja paleoslau; basti'ns detallar-ne la família en rus (en la qual es noten notables paral·lelismes semàntics i derivatius amb el mot català): *krik* no és solament 'crit, gran veu' sinó també 'crida, fr. appel', *kričái/kričnuú* «to shout, cry», *kriščii* 'llum cridanera'. Tot això, en última instància remunta, doncs, a una onomatopeia; i té raó Wartburg en observar que fins el mateix QUIRITARE també ho degué ser, cf. el cast. *cuy* 'conillet d'Índies' (que no és aborigenisme), mexicà *cuino* 'porc', ll. *quirritare* 'grunyar (el porc)', Maine *couis-seter* id., amb totes les formes restants aplegades en el FEW, s. v. KWT-.

Ningú no gosarà negar que l'etimologia tradicional del llatí QUIRITARE amb el sentit bàsic de 'demanar socors als ciutadans o Quirites' no és absurda, i que no manquen de força els paral·lels fraseològics que hi aporta Ernout (en Ernout-M.). Però Walde sosté amb èxit la formació onomatopèica, recolzant en la variant QUI(R)RITARE aplicada al porc i al *garrí*, el nom català del qual justament exemplifica l'aplicació d'aqueix grup fònic als xisclets-grunyits aguts de l'animaló quan és jove, que en tornar-se adult es modifiquen però sense canviar radicalment. Una altra formació suggestiva en aquest sentit la presenta el sard: logud. *ticchirriare*, gallur. *zichirrià*, campid. *zerrià*, són l'expressió normal de la idea de 'cridar' en aquesta llengua. En conclusió, no neguem, doncs, que en llatí clàssic aquest verb onomatopèic fou apuntalat en el nom dels *Quirites* i en sofrí la influència, probablement fins i tot en el detall de les formes. Però els *Quirites* caigueren en oblit a la fi de l'Antiguitat i potser per això es generalitzà en romànic la forma de l'onomatopeia simple i nua, en les formes *CRĪTARE i la intensiva *CRĪTTARE de l'hispano-portuguès.

El nostre verb i els seus derivats existiren certament en mossàrab. Com ho mostra almenys un testimoni directe: *gritáira* 'dragontea', transmès pel botànic anònim sevillà de c. 1100, amb l'explicació «perquè la seva escorça produeix un so estrident en eixir-li els tanyos o tiges» (cf. nota 9 al DCEC). Fóra sens dubte excessiu de creure que la -t- del cast. i port. *gritar* pogués ser deguda a mossarabisme, i potser també seria una mica excessiu assegurar que això no vagi contribuir algun poc al triomf d'aquesta variant (com si-

guí que el verb en castellà apareix més aviat tardanament, en Juan Ruiz, i és absent en la gran majoria dels autors medievals).

De tota manera deu ser d'influència mossàrab el mot *crita* 'cridòria' usat en el Maestrat («Ilé Alà' grunyen los moros, *crita* / que alcen en los combats pregant son Déu; / i com torrent --- que es precipita / ---», GaGirona, *Seidia*, 146 i *Voc. Maestr.*, 180); i és un mossarabisme clar l'eiv. *agrétol* o *grétul* 'crit fort' (amb pròtesi fonètica aràbiga, i -ito canviat en -étol).³ En fi, si no al mossàrab, a l'àrab dels moriscos deu ser deguda la metàtesi estranya que sofreix el verb en valencià popular: és *kirdár*, sobretot en el Nord: «bòl ke l *kírdar*?», em preguntaven a Morella, «bòl ke l *kírdar*?» a la Salzedella (1961) i «ho diuen molts» reconeix GaGirona, però també en el Sud: *quirdar* i *quirde* subjuntiu a Monòver (Mtz. Ruiz, *Canyis*, pp. 16, 19); mentre que entremig la metàtesi és una altra, *kidrà*: *ke eł kidre* (Alzira, 1962), i a Mutxamel ho trobem en el significat 'anomenar', altra singularitat de l'extrem migjorn, que ens fa l'efecte (i dubto que sigui a tort) de calc del cast. *llamar*: «ningú el *kídra* per Sant Isidro» ('ningú no en diu ---»), «sempre *kidrém* la Rambla» (1963) altrament acc. que allà també es troba amb la fonètica normal, «la Illa Plana hui és més *cridada* per Illa Tabarca» (Sta. Pola, 1963).⁴

DERIV.: *Crit* [Llull]; en JoMartorell se'n poden donar exs. amb els tres principals matisos del significat bàsic: 'crit d'alarma', 'plany clamorós', 'gran veu esglaiadora': «lo comte despertà's e no-s trobà la muller al costat: dreçà-s en lo lit e sentí remor en la cambra; levà-s corrent e donà grans *crits*, pres una spasa que tenia al cap del lit ---», «los qui campar podien, venien cridant e corrent devers la ciutat, qui de bona mija legua los podien ben sentir los mortals *crits* que daven per lo gran perdiment que feyen», «com hageren ben begut e menjat, los crestians, ab grans *crits*, isqueren, e prengueren de continent los tres, e lo hu se pres a fugir» (Ag. II, 63; I, 25; II, 95). Més moderna és l'acc. 'renom': «una cansó / treta de parrots y mossos, / que són gent de gran honor / que tenen *crit* per Espanya / y las quatre parts del món» (ja en l'ed. de 1853, n.º 46), «allí (a) l'hostal de la llàntia, / com és hostal de molt *crit* / --- carretera de Madrid ---», totes dues cançons, ja del S. XVIII almenys, MilàF (*Romlo.*, 84.3, 35.1, recollides aquella a Vic, aquesta a Olot).

Crida [S. XIII: Jaume I, *Consolat*, Llull; doc. de 1270]: «ita scilicet quod semper habeatis ipsam *crīdam* --- donetis nobis pro censu eiusdem *crīde*, in festo Natalis --- decem solidos», en un doc. conflentí de l'any 1270 (copiat en el *Cartulari* de Vilafranca de Conflent, f.º 9r); «ohí una *crīda* qui crīdava que hom veés fer la justícia de un fill de burguès, que hom menava penyar per ço cor havia mort un home», Llull (*Blang.*, NCI. I, 126.5); «aquest priviletge es de la *crīda*, la qual lo Sr. En Jacme rey d'Aragó dóna als prosomes de Vilafranca» en el *Cart.* de Vilafranca, de 1324 (f.º 9r).